

zbog istih razloga, ali i zbog borbe s Osmanlijama. Autorica naglašava da je u Litvi legenda imala drugačiji razvoj – ondje se smatralo da je predak obitelji Pacas *Cosmus Paccius Pontifex Maximus*, zbog svoje službe, došao na litvansko područje iz Etrurije, kao i brojne plemićke rimske obitelji. Širenje priče potaknuo je Isusovac Albert Wiiuk Koialowicz, koji je povezo obje legende u svojem narativnom djelu, a u genealogijama 17. stoljeća priča se samo ponavlja.

U rubrici *Buchbesprechungen* [Prikazi] (58-69) objavljeno je na njemačkom jeziku osam prikaza knjiga s novim dostignućima historiografije u području svakodnevnog života i materijalne kulture.

I u ovom broju časopisa *Medium Aevum Quotidianum* donose se zanimljivi članci koji pokazuju razvijanje tog područja istraživanja i ukazuju na trendove u istraživanju svakodnevnoga života. Zasiurno je jedan od uglednijih europskih časopisa, a u svakome broju donosi zanimljive članke čiji metodološki pristup može biti primijenjen i u hrvatskoj historiografiji.

Suzana Miljan

Cahiers de civilisation médiévale, X^e-XIIe siècles (Zbornik srednjovjekovne civilizacije, 10. – 12. st.), 50e année, Centre d'études supérieures de civilisation médiévale, Poitiers 2007., br. 197-200, 446 str. i 200b: Bibliographie, 199 str.

Centar za srednjovjekovne studije u Poitiersu objavio je 2007. g. pedeseto godište svoje serijske publikacije *Cahiers de civilisation médiévale, X^e-XIIe siècles* [Zbornik srednjovjekovne civilizacije, 10. – 12. st.]. U *Zborniku* je sadržano trinaest članaka, četiri rada u rubrici *Mélange*, sedamdeset i pet prikaza te nekrolog za Marie-Hélène Debiès, dugogodišnju tajnicu časopisa.

L'épitaphe d'Henri II Plantagenêt à Fontevraud [Epitaf Henrika II. Plantageneta u Fontevraudu] (3-10) rad je Roberta Favrea u kojem autor raspravlja o epitafu na Henrikovu nadgrobnom spomeniku u opatiji u Fontevraudu, gdje je pokopan nakon što je iznenada preminuo u Chinonu 6. srpnja 1189. godine. Na epitafu su naglašena tri aspekta: slavi se veličanstvenost Henrika kao novog Aleksandra, podsjeća se da smrt dolazi iznenada te da je potrebno činiti dobro tijekom života. Autor uspoređuje Henrikov epitaf s onima Vilima Osvajača i Rikarda Lavljeg Srca te zaključuje da se jedino Henrikov izravno poziva na Aleksandra Velikog. Analizom jezika dolazi do još jedne specifičnosti epitafa, a to je korištenje drugog lica jednine i imperativa u tekstu nadgrobnog spomenika. Zaključuje da je bilo u stilu toga vremena isticanje da su svi ljudi jednaki pred smrću, a dio epitafa koji se odnosi na dobrotu tijekom života možemo već vidjeti u Katonovim djelima. No, uz navedeno, epitaf pokazuje i da je Henrikova iznenadna smrt, dok je bio u punoj snazi, imala jak odjek među svojim suvremenicima.

John Haines u svojem članku *Espaces musico-poétiques dans le Tristan en prose* [Glazbeno-poetički prostor u djelu *Tristan u prozi*] (11-32) razmatra glazbene izvore povezane sa srednjovjekovnom legendom o Tristanu i Izoldi s posebnim naglaskom na pjesme iz djela "Tristan u prozi". Iako je djelo često razmatrano u historiografiji, problem je proučavanje glazbenih dijelova jer se povijest književnosti nije time bavila smatrajući da je to domena muzikologije, dok su muzikolozi koje zanima glazba srednjovjekovnih romana rijetki. Autor koristi dva rukopisa "Tristana u prozi" koji sadrže pjesme s glazbom: tri melodije u rukopisu iz Pariza i sedamnaest iz Beča. Smatra da je jedna pjesma posebna jer ima elemente arhaičkog glazbenog razdoblja te da je odraz ranije bretonske tradicije, što povezuje i s izborom junaka Tristana, keltskog ratnika iz 8. st., po imenu Drust (izvedeno iz: Drustan, Drystan i Tristan), koji je bio

upleten u incestuoznu zajednicu. Autor naglašava i stanoviti paralelizam između same priče o Tristanu i povijesti srednjovjekovne glazbe, jer je u razvijenom srednjem vijeku priča bila toliko poznata da se i sam Chrétien de Troyes uspoređuje s njime kao junakom-glazbenikom, virtuosnim pjevačem i sviračem harfe koji je znao napamet brojne pjesme.

Slučaj merovinškog kralja Dagoberta I., prvog franačkog kralja koji je bio patron liturgije, na temelju kraljeva nekrologa, ali i drugih izvora poput *Liber historiae Francorum*, *Vita Eligii* te *Gesta Dagoberti* (9. st.), obrađuje Yitzhak Hen u svojem članku *“Flirtant” avec la liturgie. Rois et liturgie en Gaule franque* [“Flertujući” s liturgijom. Kraljevi i liturgija u francuskoj Galiji] (33-42). U 7. st. dolazi do nove orijentacije političke misli u zapadnim kraljevstvima, kraljevi su se približili Crkvi te su u franačkoj državi pjesme i molitve postale instrument kojim se tražila nebeska zaštita za dobrobit kraljevstva i njegova vladara. Dagobert I. je pokušao uvesti pjevanje ambrozijanske psalmodije u opatiji u Saint-Denisu slijedeći model opatije Saint-Maurice u Agauneu. Nakon što je rekonstruirao i ukrasio crkvicu u opatiji te bogato obdario samostan, želio je uvesti recitaciju ambrozijanske psalmodije. Kao najjasnije svjedočanstvo kraljevskog podupiranja liturgije tijekom 7. st. tumače se riječi “za kralja, kraljevstvo i mir”, čime su počinjale merovinške liturgijske knjige u Galiji. Još se uvijek nije pojavilo navođenje formule *rex Dei gratia*, ali začetke je moguće vidjeti u terminu *missa pro regibus* (što je npr. inkorporirano u *Missale Francorum*, izvor gdje se čak uvodi nova misa “za kraljeve”). Autor zaključuje da su Merovinci prilagodili i učvrstili antičke i bizantske tradicije u kompleksan sustav pokroviteljstva, donacija i liturgijskih praksi koje su koristili u političke svrhe svoje propagande, pogotovo pred kraj merovinškog razdoblja.

Jacqueline Leclercq-Marx u članku *Le rapport au gain illicite dans la sculpture romane. Entre réalités socio-économiques, contacts de culture et réseaux métaphoriques* [Osvrt na nezakonitu dobit u romaničkoj skulpturi. Između društveno-ekonomske stvarnosti, kulturnih kontakata i metaforičkog ispreplitanja] (43-64) izrađuje komparativnu studiju romaničke ikonografije određenih likova, poput škrcra, lihvara, krivotvoritelja, nepoštenog trgovca, lošeg bogataša, Židova i Jude, pomoću kojih želi iskazati jedinstven stav prema ideji lošeg ili nezakonitog bogatstva. Mnoštvo radova nastalo je na temu škrcra i lihvara, kao i ostalih figura, međutim među njima treba istaknuti djelo Jacquesa le Goffa *La bourse et la vie. Économie et religion au Moyen Âge* koje “škrtoš” uklapa u istraživanje povijesti mentaliteta. U svojem pristupu autorica naglašava da romanička skulptura otkriva implicitnost koju duguje okolini u kojoj se razvila i vanjskim faktorima koji su na nju utjecali. Tako je npr. figura “škrcra/lihvara” vjerojatno nastala prilikom dodira kršćanstva s islamom, a njegov tradicionalni atribut postala je torba. Navedenim pristupom nadalje, naglašava se važnost metaforičkih odnosa između navedenih likova, te zaključuje kako oni svi imaju zajedničku poveznicu sa zadobivanjem bogatstva na nezakonit način. Tu poveznicu možemo naći i u religioznoj ili didaktičnoj literaturi.

Captifs et rachat du captifs. Du miracle à l’institution [Zarobljenici i otkup zarobljenika. Od čuda do institucije] (113-130) rad je Pascala Buresija. Autor razjašnjava fenomen zarobljenika i njihova otkupa u razdoblju od 10. do 13. st., kako s kršćanske, tako i s muslimanske strane, s naglaskom na djelovanje u praksi. Promjena koja se dogodila u razdoblju od 10. do 13. st. bila je ta da je problem zarobljenika postao vrlo važan jer su otmice bile masovne, zarobljivanje vojnika i populacije se intenziviralo, a otkup se prema kraju 12. st. institucionalizirao. Zarobljenici su bili važni simboli i pokazatelji pobjede. Prvi hospital za iskupljivanje bio je osnovan 1180. g. u Toledu, sredinom 13. st. postojalo je sedam hospitala koje je vodio viteški

red Santiaga, a još dva u kraljevstvu Leóna. Red Santiaga razvio se zahvaljujući naklonosti kastiljanskog vladara, crkva je također podupirala rad reda, kao i lokalnih skupština. Kada se granica pomakla dalje na jug, počinje osjetna dekadencija reda; *concejosi* su odbili novčano podupirati rad reda jer njegova primarna funkcija više nije bila otkup zarobljenika. U Aragonu su osnovani redovi trinitarijanaca i mercedarijanaca koji su se specijalizirali za otkup zarobljenika. Polemizira se oko stvarne potrebe za osnivanjem reda mercedarijanaca 1228. g., no autor zaključuje da njegovo osnivanje nije začuđujuće, jer je otkup zarobljenika spadao u sferu karitativnog djelovanja redova, onih koji su se angažirali na obrani Crkve od “nevjernika” što je bio način da se opravda njihovo postojanje.

Iz članka Christophea Chaguiniana pod nazivom *L'alba dans le système trubadouresques. Réflexions sur le rapport des troubadours à la production non troubadouresque* [Alba u trubadurskom sustavu. Razmišljanja o zapisima trubadura o netrudadurskom stvaranju] (131-148) saznajemo kako su trubaduri uključili u svoje pjesništvo tzv. Albu, podtip *chanson de femme*. Između ostalog, autor objašnjava specifičnost okcitanske albe. Naime, u Albi je riječ o ljubavnom paru koji se rastaje dolaskom zore, kada rizik da budu viđeni postane visok. Specifičnost okcitanske Albe bilo je to da je glavni motiv bio rastanak preljubnika u zoru, što nije slučaj u ostalim Albama. U pogledu forme, na kraju svake strofe ponavlja se riječ zora. Trubaduri su okcitansku Albu prilagodili svojem pjesništvu na kraju 12. st., a najstariji poznati autor bio je Guiraut de Borneil. Model se prenio na Minnesang, a germanisti su otkrili da su njihove prve *tageliet* imale kao model ocitanske Albe. Autor zaključuje da su trubaduri Albu prilagodili svojem pjesništvu upravo zbog njima atraktivnih elemenata, opasnosti i tajnovitosti.

L'apparition des attributs individuels des saints dans l'art médiéval [Pojava individualnih svećakih atributa u srednjovjekovnoj umjetnosti] (149-160) rad je Charlotte Denoël. U srednjem vijeku atributi su bili dio jezika znakova pomoću kojih su umjetnici izražavali ideje i situacije ili pričali priče. Svećaki atributi mogu se svrstati u tri kategorije: univerzalni, generički i individualni. Individualni su se atributi, za razliku od ostale dvije kategorije, pojavili prilično kasno jer su preuzeti iz simboličkog tumačenja Biblije, a promjena se dogodila zadnjih desetljeća 12. st., kada su ih umjetnici počeli pridavati svecima radi prepoznavanja. Koristeći se iluminacijama svetaca u hagiografskim djelima, ali i skulpturama, autorica zaključuje da su tijekom 13. st. individualni atributi postali konstitutivni dio ikonografije. Taj se trend pojačavao usporedno s pojavom plemićkih grbova, čime pojava svećakih atributa postaje ne samo vjerski, već širi društveni fenomen, jer je pojedinac težio potvrditi svoj identitet u emblematiziranom društvu.

Francuski povjesničari književnosti istraživali su probleme poput razlike između poezije i naracije, što su povezali s razdvajanjem stiha i proze, pjesme i priče, zapravo pomakom od naracije prema individualnom čitanju, te razdvajanjem poezije i glazbe u književnom stvaranju. Claudio Galderisi autor je rada *Re-creare Troiam. Du poète roman au romancier français* [Re-creare Troiam. Od rimskog pjesnika do francuskog romansijera] (161-172). Autor smatra da su stih i proza nerazdvojivi, njihova konfrontacija redefinira srednjovjekovnu francusku književnost tijekom 13. stoljeća. Objašnjava kako su srednjovjekovne pjesme na jednak način istovremeno tragedije i epopeje, jednako kao što je svaki stih *Božanstvene komedije* lirski stih, kao i narativni i teološki. Na jednak način treba tretirati razdvajanje poezije i pjesme. Iznimka je *chantefable*. Pripovijetke u prozi bile su vrlo popularne, a time je poezija prešla u domenu lirike i subjektivnosti. Autor naglašava da se rimski pjesnik u potrazi za nastavkom romana o

Troji preobražava u francuskog romansijera, a njegova je poezija sačuvala fiktivnu dimenziju. Zaključuje da očigledno u okcitanskoj, talijanskoj i španjolskoj književnosti roman nije imao isti estetski utjecaj ni istu književnu produkciju kao u francuskom jeziku te naglašava da je poetska subjektivnost bila u središtu novog lirizma.

La conversio de Jean de Salisbury: la Bible ou service de Thomas Becket? [Conversio Ivana iz Salisburija: Biblija ili služba Thomasa Becketa?] (229-244) rad je Julie Barrau u kojem ona analizira odnos Ivana iz Salisburija prema Bibliji. U historiografiji se smatralo da je Biblija u djelima Ivana iz Salisburija, najboljeg humanista 12. st., imala podređen položaj ako se usporedi s korištenjem klasičnih ili pravnih autora. Barrau smatra da su godine provedene u egzilu u Francuskoj (1163. – 1170.) utjecale na promjenu stava prema Bibliji, što je posebice vidljivo u njegovim pismima, sabranim kao prilog u vrlo važnom djelu *Historia pontificalis*. Autorica je statistički izračunala da tada Biblija čini 80% njegovih navoda, dok je “njegova prijašnja Biblija”, kanonsko pravo, posve nestala. Citira određen broj pisama kako bi dokazala da je Ivan iz Salisburija tih godina usvojio proročki ton, Biblijom je želio prikazati eshatološku bitku između dobra i zla. Autorica zaključuje da to ne znači da u svojim ranijim djelima, *Policraticusu* ili *Metalogiconu*, ne citira Bibliju, već mu nedostaju objašnjenja i komentari, kojima obiluju radovi iz egzila.

Chantal Fraïsse napisala je članak *La cloître de Moissac a-t-il un programme?* [Je li klaustar u Moissacu imao program?] (245-270) u kojem razmatra izgradnju klaustara sv. Petra u Moissacu, sagrađenog oko 1100. godine. U tom prostoru ima 76 kapitela i 14 mramornih ploča koje krase stupove. Smatralo se da su prikazi urezani u kamen bili efikasan način prikazivanja duhovnog značenja Biblije, u skladu s tradicijom. Autorica smatra da je ikonografija stupova dosta organizirana po programu, i to tako da su na vrhovima stupova bili biblijski citati koji su korišteni kako bi se na višoj razini sintetiziralo razmišljanje o esencijalnim doktrinama Crkve. Autoricu začuđuje velika starost izvora tumačenja Svetog pisma, posebice djela sv. Irineja iz Liona. Čini se da je on jako utjecao na ideje koje je opat Ansquitila iskazao prilikom izgradnje samostana, kada ga je vodio oko 1100. godine. Autorica daje svoju teoriju da su to bile njegove komentirane propovijedi (*collatio*) koje je “ostavio” u prostoru samostana.

Poétique de l'expression de soi dans l'Alexandreis et la paraphrase du Psaume 50 de Gautier de Châtillon [Poetika autoizražavanja u epu *Alexandreis* i parafrazi Psalma 50 Valtera iz Châtillona] (271-288) rad je Marthe Ganeve, koja analizira dva djela Valtera iz Châtillona, njegovu epsku poemu *Alexandreis* te parafrazu Psalma 50 iz Starog zavjeta. Čini se da je Valter iz Châtillona studirao slobodna umijeća u Parizu i Reimsu, da bi onda stupio u službu nadbiskupa od Reimsa. Svojim pjesništvom iz kasnog 12. st. postao je prethodnik onoga što će kasnije postati pjesnički pokret golijarda. Od njegovih brojnih djela samo su neka sačuvana u raznim rukopisima, a teme koje je obrađivao razne su, krećući se od ljubavne (u koju ubacuje biografske elemente) do religiozne i satirične poezije (koja mu je i najbrojnija). Ipak, su dva najvažnija djela *Tractatus contra Iudeos* i spjev *Alexandreis*, koji je napisan u daktilskim heksametrima. Ep o Aleksandru u deset knjiga opisuje Aleksandrov život od djetinjstva do smrti. Brojne su riječi simbolične, a autorica naglašava povezanost djela s njegovim izvorom, djelom *Historia Alexandri Magni*, ali ujedno smatra da naglašava i vlastitu originalnost jer inicijali prvih stihoa svake od knjiga tvore anagram *Guillermus*, što je bilo ime nadbiskupa Reimsa, osobe kojoj je djelo posvećeno i Valterova prijatelja. Nema nikakve sumnje da parafraza Psalma 50 ima autobiografski karakter jer ju je autor pisao pred smrt, a prva strofa pisana je na isti način kao

prolog epa o Aleksandru. Iz njegova slobodnog izričaja i latinskog jezika autorica zaključuje da Valter želi biti zapamćen po svojoj poeziji, u kojoj želi sačuvati sve što mu je bilo drago i ono što je po njemu vrijedno zapamtiti (njegovo životno iskustvo, iskustvo vjere, patnje te poetskih iskaza).

Le Conte du Graal de Chrétien de Troyes, une "œuvre ouverte"? [*Conte du Graal Chrétien* iz Troyesa, "otvoreno djelo"?] (341-378) rad je Stéphanie le Briz-Orgeur. U djelu *Conte de Graal* velika je pažnja posvećena naratoru, koji izriče proročanstva ili sudove. No, taj narator može pogriješiti: zbog kontradikcije događaja ili kako bi drugi likovi preuzeli priču da je naprave preciznijom ili završenom, ali čak i oni mogu griješiti. Autorica smatra da je na taj način Chrétien de Troyes želio pokazati da je izreći općenitu i trajnu istinu posve nemoguće. U djelu su likovi koji su sigurni u same sebe u krivu, a prolaznost vremena navodi ih na promjenu njihovih prvotnih uvjerenja (vitez Perceval prvi iznosi tu ideju i najbolji je primjer toga stajališta). U 13. st. brojni autori pisali su djela (npr. *L'Estoire del saint Graal* ili *La Queste del saint Graal*) kojima bi nastavljali rad Chrétiena de Troyesa. Međutim, njihovi naratori postali su sveznajući uz pomoć pustinjaka ili čarobnjaka koji su im davali precizan smisao svakog znaka. Međutim, jedino u drugom djelu *Roman de Merlin* u prozi iz 13. st., nepoznati autor nastojao je zadržati duh djela Chrétiena de Troyesa, tj. pokušao je pokazati da su putovanja Percevala i pratilaca određena nužnošću vječne potrage za istinom. Autorica zaključuje da se nijedan od likova ne čini određenim završiti svoju potragu te da također nijedan neće završiti potragu autora, čime sugerira da *Conte de Graal* mora ostati nedovršen.

François Zufferey u članku *Marcabru ou le mâle caprin* [*Marcabru* ili *mâle caprin*] (379-400) raspravlja o imenu trubadura Marcabrua iz Gaskogne koje već dugo godina intrigira povjesničare Provanse. Tematski, članak je podijeljen na dva dijela: u prvom autor kritički analizira tezu Barbare Spaggiari kojom ona tvrdi da je nadimak Marcabru germanskog porijekla, da si ga je trubadur sam nadjenao jer je bio inspiriran ljubavnom pričom iz *chanson de geste* Beuvea de Hantonea. S etimološkog stajališta ona nudi rješenje njegova nadimka kao "Brun de la Marche". Autor smatra da se riječ treba razlomiti na Mar i cabru, s time da je potonje latinska verzija *caprunu* kao varijanta od *caprinu*. Nudi rješenje da je to jarac, pa čak i na simboličkom planu, jer najbolje odražava borbenu prirodu trubadura. Analizira i lik jarca u tradiciji gaskonske trubadurske poezije te zaključuje da je onaj trubadur koji je za sebe preuzeo nadimak "mâle caprin" ili jarac učinio to kako bi potvrdio svoju odlučnost za borbu i opasnost kao dio kurtoazne ideologije.

U rubrici *Mélange* objavljena su četiri rada, a prvi od njih, *Le quartier Hors-Château: burgus de Liège? Note sur l'évolution territoriale de la cité de Liège* [Četvrt Hors-Château: podgrađe Liègea? Opaska o teritorijalnoj evoluciji grada Liègea] (65-69) rad je Andréa Jorisa. Grad Liège opasan je zidinama oko godine 1000. u razdoblju kada je njime upravljao biskup Notger (972. – 1008.), a slojeve tih ranih utvrda rekonstruirao je Godefroid Kurth 1909. godine. Ipak, brojni dokazi (iz arheologije, toponimije i župne povijesti) koji su sada dostupni traže nove pristupe te tako autor daje primjer četvrti *Hors-Château* koja se nalazila u blizini kaštela koji je izgrađen oko godine 1000. U najstarijem dokumentu spominje se izraz *in vico extra castrum*, što je latiniziran izraz valonske forme *Fou-tchèstè* kojim se misli na četvrt (*vinave, vicinagium*) koju naseljavaju kastrenzi (*castrenses*). Opisujući tu četvrt, govori se da se u unutrašnjosti *Hors-Châteaaua* nalazila velika cesta koja je vodila ka crkvi sv. Bartolomeja i prema Vignesu, gdje su bili smješteni kastrenzi, oružnici, potkivači, sluge i obrtnici potrebni za život zajednice. Budući da je kaptol vodio brigu

o administraciji i svakodnevnom životu, na sjeveru su postojale parcele za crkvene službenike koji su najvjerojatnije pripadali sloju ministerijala. Autor smatra da je potrebno još razmišljati o principima konstrukcije prvog bedema, četvrtima koje su bile unutar njega te njegovu geografskom položaju, ali i onima koji su u Liègeu osmislili projekt oko godine 1000.

Avital Heyman napisala je rad *À l'ombre de Cluny: l'hagiographie et la politique du portail de Saint-Hilaire de Semur-en-Brionnais* [U sjeni Clunyja: hagiografija i politika portala sv. Hilarija u Semur-en-Brionnaisu] (289-312). U ovome radu raspravlja se o glavnom portalu crkve sv. Hilarija kojeg je prijašnja historiografija opisivala kao manju kopiju velikog portala iz trećeg razdoblja gradnje Clunyja. Autorica provodi ikonografsku analizu te polemizira o položaju Semura (svjetovnih gospodara i vjerske zajednice) u politici mnogo većeg samostana u Clunyju. Naime, na portalu crkve u Semuru prikazan je shizmatički sabor u Seleukiji 359. g., a autorica smatra da je to implikacija na papinsku shizmu iz 1160. g. zbog dvostrukog izbora pape, što je utjecalo na lokalne odnose u Burgundiji. Cisterciti i kartuzijanci bili su vjerni papi Aleksandru III., dok je Cluny favorizirao cara Fridrika Barbarossu i njegova štićenika Viktora IV. Arijanizam je bio sinonim shizme. Čini se da je ta politička situacija motivirala gospodare Semura da izraze svoje političko neslaganje oko odabira štićenika te autorica smatra da je portal Clunyja bio anti-model od kojeg su krenuli prilikom odabira motiva. Protumačila je prikaz smrti protupape arijanca kao smrt Viktora IV. 1164. g., što bi značilo da je portal nastao nedugo nakon toga.

Agnès Baril u radu *De l'intempérance alimentaire à l'abstinence: contribution à l'étude de péché de Perceval dans le Conte du Graal* [Od prehrambene neumjerenosti do suzdržavanja: prilog istraživanju Percevalove proždrljivosti u djelu *Conte du Graal*] (313-334) daje novi pogled na opis i ulogu motiva Percevalove proždrljivosti na početku djela *Conte de Graal*. Doneavno se smatralo da njegova proždrljivost ima komičnu funkciju i da je bila želja Chrétiena de Troyesa zbog didaktične funkcije romana prikazati mladenačke loše manire. Istražujući brojne ulomke, autorica razjašnjava Percevalov odnos prema hrani te pokazuje da je to bio dodatni faktor u određivanju hoće li njegovi naponi rezultirati slavno i uspješno ili će biti krivo usmjereni. Opsesija prehranom u svim svojim oblicima vidljiva je kroz veći dio romana i ne tiče se samo mladog čovjeka. Prehrana je nužna, ali treba jesti toliko da se može živjeti. Postavlja se pitanje je li Chrétien de Troyes želio Gauvaina prikazati kao idealnog viteza, ali ostaje činjenica da prehrana nije njegova prvotna preokupacija. Smatra da je vjerojatno kroz lik Percevala želio pokazati da on ne može ostaviti samoostvarnje dok god ne odbaci svoje dvije karakteristike, onu kao dječaka te onu kao seljaka.

L'inscription OSSA TRIUM... à la cathédrale de Gniezno [Natpis OSSA TRIUM u katedrali u Gnieznom] (401-408) rad je Tomasza Płóciennika. Kasnih pedesetih godina prošloga stoljeća u katedrali u Gnieznu nađen je natpis veličine 4 heksametra ugraviran u žbuku. Poljski povjesničari i arheolozi smatraju da je to najstariji sačuvani natpis u Poljskoj. Brygida Kürbis datirala ga je u rano 11. st. te povezala s kultom "Petorice braće", petorice redovnika-misionara koji su podnijeli mučeništvo 1003. godine. Iznijela je svoju tvrdnju da je to natpis na grobu, ali samo za trojicu braće (Mateja, Izaiju i Kristijana). Autor polemizira oko tog stava i gramatički analizira tekst te smatra da nije baš vjerojatno da je natpis na grobu za trojicu braće jer su se u ostalim zapisima uvijek navodili zajedno, tako da se ondje ne bi izdvajala samo trojica. Zaključuje da nalazi u izvorima jednostavno nisu dovoljno jasni da bi se u ovome trenutku podržala teza Brygide Kürbis.

Uz već navedene rubrike, u istaknutom godištu *Zbornika* nalazimo i rubriku *Comptes rendus* [Prikazi], gdje je objavljeno sedamdeset i pet prikaza. Teme koje pokrivaju su većinom vezane uz povijest književnosti te objavljivanje izvora, iako ne nedostaje ni tema iz povijesti umjetnosti ili religijske povijesti. Objavljen je i Nekrolog (109-111) za Marie-Hélène Debiès, koja je u *Zborniku* trideset i sedam godina obnašala dužnost tajnice redakcije. Posebno izdanje tog godišta jest *Bibliografija* [br. 200b, 199 str.], gdje se donosi bibliografija složena po ključnim riječima, indeks autora, časopisa i zbornika koji se navode u bibliografiji, dopune Bibliografijama objavljenim u ranijim godištimu te popisi zaprimljenih publikacija o srednjovjekovnoj civilizaciji te sadržaji svih zbornika koje je prikupila knjižnica Centra za srednjovjekovne studije u Poitiersu.

Suzana Miljan

Cahiers de civilisation médiévale, X^e-XIIe siècles (Zbornik srednjovjekovne civilizacije, 10. – 12. st.), 51er année, Centre d'études supérieures de civilisation médiévale, Poitiers 2008., br. 201-204, 413 str.

Pedeset i prvo godište serijske publikacije *Cahiers de civilisation médiévale, X^e-XIIe siècles* [Zbornik srednjovjekovne civilizacije, 10. – 12. st.] objavio je 2008. Centar za srednjovjekovne studije u Poitiersu. U tom godištu *Zbornika* objavljeno je dvanaest članaka, tri rada u rubrici *Mélange*, sedamdeset i pet prikaza te nekrolog za profesora Yvana G. Lepagea, umirovljenog medievista Sveučilišta u Ottawi.

Héraclius, l'Exaltation de la Croix et le Mont-Saint-Michel au XIe s. Une lecture attentive du ms. 641 de la Pierpont Morgan Library à New York [Heraklije, uzvišenje sv. križa i Mont-Saint-Michel u 11. stoljeću. Pažljivo iščitavanje rukopisa 641 Pierpont Morgan knjižnice u New Yorku] (3-20) rad je Barbare Baert kojim autorica daje svoje tumačenje iluminiranog prikaza događaja poznatog pod nazivom *Restitutio Sanctae Crucis* na sakramentaru opatije samostana Mont-Saint-Michela, a koji je najstariji prikaz toga motiva na srednjovjekovnom zapadu. Rukopis je datiran u razdoblje 11. stoljeća, točnije oko godine 1060., zbog karakteristika stila i ikonografije anglosaksonske umjetnosti, u razdoblje opata Raoula i Renoulfa iz Beaumonta. Sam događaj opatija u Mont-Saint-Michelu slavila je 14. rujna ceremonijom u kojoj se prilikom nošenja relikvije u križu do središta kora pjevaju himne (najvažnija je bila *Vexila regis prodeunt*) i gdje se relikvija slavi u kontekstu kraljevske pobjede, križ se uspoređuje s drvetom života, a njegovo uzvišenje kao trijumf života nad smrću. Na iluminiranoj slici iz Mont-Saint-Michela Heraklije, koji nije okrunjen, drži križ, a anđeo pokraj njega doima se kao kraljevska zastava. Analizira li se to na liturgijski i simbolički način, križ između Heraklija i anđela može označavati znak s nebesa koji je dan Herakliju radi spasa čovječanstva i ustanovljenja moći na zemlji, života nad smrću. Autorica zaključuje da na iluminiranom prikazu ikonografija uglavnom slijedi propovijed *Restitutio Crucis* Pseudo-Hrabana, iako je zanimljiva i simbolika arkandela Mihaela jer on, zajedno s Heraklijem, naznačava vrijeme drugog dolaska. Zbog svojeg specifičnog konteksta, nikada nije postao model ilustriranja liturgijskih knjiga, kao ni čest prikaz na njima.

Élisabeth Carpentier i Georges Pon autori su članka *Le récit de la fondation de l'abbaye de Montierneuf de Poitiers par Guillaume VIII: la chronique clunisienne du moine Martin* [Priča o osnivanju opatije Montierneuf u Poitiersu od Vilima VIII.: klinijevska kronika monaha Martina] (21-55) u kojem daju povijesnu i kritičku analizu djela o osnivanju samostana u Montierneufu.